
УДК 81'373.231: 811.161.2

Наталія Павликівська (м. Вінниця)

ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПСЕВДОНІМИ

У статті йдеться про кримінальні псевдоніми, використовувані в Україні минулого століття. Проаналізовано основні мотиви та способи псевдонімної номінації; розглянуто їхню структуру, організацію та змістове наповнення; визначено ступінь номінаційної подібності з іншими розрядами псевдонімів.

Ключові слова: *псевдонім, денотат, спосіб номінації, номінаційні процеси, функціональне навантаження, мотивація назви, структура, апелятив, пропріальна лексика.*

Псевдоніми як засоби вторинної номінації особи посідають особливе місце в антропоніміконі української мови. Вони увійшли в коло наукових інтересів вітчизняних і зарубіжних дослідників (О.І.Дей, П.П.Чучка, В.В.Німчук, М.П.Лесюк, О.В.Петрова, О.В.Суперанська, А.В. Суслова, Т.І. Суркова, С.Вархол й ін.), якими порушено такі важливі питання як лінгвістичний статус псевдоніма, принципи та мотиви псевдонімної номінації, способи й засоби формування, функціональні можливості, інформативний потенціал тощо. Проте українська псевдонімія наразі вивчена ще недостатньо і потребує адекватного лінгвістичного осмислення, монографічного дослідження.

Більш вивченими на сьогодні є літературно-мистецькі псевдоніми (О.І. Дей, В. Еппель, П.П. Чучка, О.В. Петрова), менш досліджені політичні псевдоніми (В.В. Німчук, М.П. Лесюк). Не були ще об'єктом окремого зацікавлення кримінальні псевдоніми (іменування позазаконних елементів: злодіїв, рекетирів й ін.), які також входять до структури класу псевдонімів [19: 82]. Саме тому вторинні назви представників злочинного світу, використовувані в Україні минулого століття, стали об'єктом нашого дослідження. Джерелами фактичного матеріалу слугували засоби масової інформації України (ЗМІУ), документи МВС України (Ленінського РВ ВНУ УМВС України у Вінницькій області, відділ карного розшуку МВС України у Вінницькій

© Н.М. ПАВЛИКІВСЬКА, 2010

ISSN 1682-3540. Українська мова, 2010, № 1

51

області — ВКР у Вн.); матеріали, основані на архівних документах; книги ряду авторів¹.

Кримінальні структури на території України формувалися переважно з різнонаціонального елементу. Носіями вторинних назв було в основному міське населення, яке розмовляло російською мовою. Тому кримінальна псевдонімія минулого століття ґрунтується на російській літературно-мовній основі.

У кримінальному світі вторинна назва кваліфікується як «кличка», «кликуха», «поганяло», «погремуха». У лексикографічних працях знаходимо такі дефініції: **«кличка»** — 1. Назва, ім'я дане тварині... 2. Прізвисько, дане людині для конспірації... [5: 183]; 1. «... прізвисьце, прізвисько, назвисько» [2]; 1. Назва, ім'я, дане тварині. 2. Прізвисько, дане людині для конспірації [1: 483]; **«кликуха»** — крим., мол. Прізвисько; кличка; **«поганяло»** — крим., мол. Кличка, прізвисько [12: 141, 211]; **«погремуха»** — угол., мол. 1. Кличка, прозвище [8: 444].

Трапляється, що вторинні назви позазаконних елементів кваліфікуються **«іменами»**: «Известная под именем «Мадам Нина» [15: 177]; **«кличками-псевдонімами»**: «Задержанные имели оригинальные клички-псевдонимы: Стажер (В. Карпушенко) и Дантист (С. Гречаников)...» [16: 264]; **«псевдонімами»**: «...Фридман скрывал свое истинное лицо под псевдонимами — «Рудерман» или «Керман» [15: 374].

Найуживанішим терміном на позначення вторинних назв кримінальників є «кличка»: «Мало кто знал о потаенной жизни Павла Кравченка, в блатном мире имевшего клички «Кино», «Крик», «Махно» [15: 423]. Рідше використовували терміни «поганяло» і «погремуха»: «...Андрейчиков тут же придумал им обоим криминальные, как он считал, «поганяла». Себя он именовал Джоном, своего приятеля окрестил Смитом»; «Работали они по наводке с Шевченко, который откликнулся на «погремуху» Шеф, и Лобановым, носившим кличку Лоб» [6: 36 — 37, 129].

Вторинні назви кримінальників використовуються перш за все для конспірації, для того аби приховати справжнє ім'я. А це є пріоритетною особливістю псевдонімів. Чи не дублюють терміни «кличка» і «псевдонім» один одного? Ясність у вирішенні цієї проблеми вносить М.М.Торчинський, який виокремив різні сектори псевдонімікону (політик-псевдоніми — партійні клички політиків, міліті-псевдоніми — військові іменування й ін.) і таким чином заперечив існування кличок як розряду антропонімів [14: 149]. Нам імпонує такий підхід до розуміння термінів «кличка» і «псевдонім». На жаль, у запропонованому структуруванні псевдонімів не згадуються вторинні назви представників кримінальних структур.

Вторинні назви позазаконних елементів близькі до псевдонімів не тільки за своїм основним призначенням, а й за іншими ознаками. Вони, як і псевдоніми, зокрема політичні, можуть бути і само-

¹ У списку літератури вони позначені *.

назвами («Южноукраїнського Робин Гуда звали Николаем Колодием. В 1930 году он придумал себе кличку «Железный», а с 1932 года его узнали, как «железного пса») [15: 489], і їх можуть давати тій чи іншій особі люди з її оточення («За чуть узкий разрез глаз уличные пацаны метко дали Мишке кличку «Япончик»; «...в одесской палате окружного суда рассматривалось дело о садистских убийствах некого Ильи Кодымы, прозванного в преступном мире Одиноким Волком») [15: 28, 287]. Позазаконні елементи могли мати одну або кілька вторинних назв: «У него было несколько кличек: Мишка, Япончик, Беня Крик, Лимончик, Король Молдаванки, Король Одессы» [15: 309]; «...в своей среде известен под двумя кличками Фома и Трактор... в масштабах Фастова был личностью достаточно известной» [6: 127].

Кримінальні псевдоніми мають інший ступінь «псевдонімності» і займають інше положення на шкалі «псевдонімності», аніж літературно-мистецькі чи політичні, зокрема учасників національно-визвольних змагань. Їх використовують представники окремої соціальної групи — позазаконні елементи. Вони суттєво відрізняються своїм змістовим наповненням від псевдонімів інших типів. У відповідних колах такі неофіційні антропоніми здебільшого називають «кличками» і їх отримують, зазвичай, від інших людей. Зважаючи на вище зазначені особливості вторинних назв кримінальників, пропонуємо кваліфікувати їх як «клички-псевдоніми».

Клички-псевдоніми як окремий розряд антропоніміє зацікавили нас з погляду як номінаційних процесів, так і з погляду семантико-структурної організації й функціональних можливостей.

Основними способами номінації в неофіційному антропоніміконі позазаконних елементів є використання уже готових номінаційних одиниць та дериваційні утворення. Варто відзначити велику кількість утворень шляхом видозміни справжнього іменування денотата.

Деформація справжнього іменування здійснюється, в основному, такими перетвореннями, як:

усічення кінцевої частини іменування: *Дан* — Мишка *Данченко*; *Горб* — *Горбатюк* [18: 290, 298]; *Бик* — *Биков* [ЗМІУ]; *Боровик* — Андрей *Боровиков*, *Харлам* — Юрий *Харламов*, *Авдъши* — Виктор *Авдышев*, *Прыщ* — Валерий *Прыщик* [5: 83, 85, 96, 111, 113]; *Скляр* — Александр *Скляренко*, *Лоб* — Валентин *Лобанов* [6: 38, 129]; *Кучер* — Николай *Кучеренко*, *Мороз* — *Морозов*, *Горох* — Ленья *Горохинецкий*, *Вишня* — Ванька *Вишняков* [15: 386, 389, 433, 554]; *Мел* — Андрей *Мелов* [13: 152]; *Ангел* — *Ангелов* Александр; *Уля* — *Ульяновский* [18: 135, 387]; *Рог* — *Рогановский* [ВКР у Вн.];

зведення форми іменування до його справжнього етимона: *Клавка Сопля* — Сопелькина, *Заяц* — Борис Зайко [15: 487, 515], *Кривой* — Кривицкий, *Белый* — Александр Белоус, Валентин Белоус

[18: 63, 413]; *Рыбка* — Виктор Рыбалка [5: 7, 41], *Фома* — Фоменко [6: 127], «Фома действительно несколько лет «выставлял хаты» состоятельных людей не только в Фастове, но и в ближайшем к столице поселке Вишневом, и в самом Киеве (с. 129)», *Сатана* — Сатановский, *Арбуз* — Гарбузенко, *Козак* — Николай Козаченко, *Кожя* — Кожин, *Грушка* — Любка Грушвицкая [15: 184, 230, 390, 582, 596]; *Село* — Юрий Сельский, *Проказа* — Гриша Проказин [18: 298, 376]; *Тимоха* — Сергей Тимощук [13: 150]; *Кисель* — Владимир Кисельов, *Михась* — Сергей Михайлов [5: 16, 21]; *Ярема* — Яремнюк Олександр, *Єроха* — Єрошкин Руслан [ВКР у Вн.];

заміна прізвища фонетично співзвучним словом: *Солоха* — Савлохов Борис [5: 16].

Субституція окремих елементів справжнього іменування автора передбачає:

заміну апелитивної основи прізвища лексевою, пов'язаною з нею тематично: *Кутец* — Николай Багатов [5: 113]; *Птица* — Лев Грач, *Царь* — Романов [18: 217, 375];

заміну фінальної частини прізвища: *Шарик* — Шарий [18: 439]; *Татарик* — Титаренко [ЗМІУ]; *Матус* — А.Матюшенко, *Мамба* — Матвей Мамбус, *Потик* — Борис Попов [15: 517, 547, 600]; *Курок* — Курлов, *Грубый* — Ленчик Грубер [18: 211, 554]; *Юнкер* — Юнков Александр [13: 153]; *Таганюк* — Таганович [ЗМІУ];

квазіантонімну заміну: *Худой* — Павел Жирнов [15: 583];

заміщення однієї чи декількох букв в іменуванні: *Чур* — Чуев Г. [15: 583]; *Чех* — Эдик Чешко [18: 326].

Цікавою, на наш погляд, є мотивація назви *Сибирь* — Северин («...известный наркоман по кличке Сибирь... Свою кличку получил от фамилии Северин. Аналогия простая: Северин — Север — Сибирь») [6: 37]. Вторинна назва, очевидно, утворилася в два етапи: шляхом усічення кінцевої частини іменування і заміни апелитивної основи прізвища лексевою, пов'язаною з нею тематично.

Шляхом усічення кінцевої частини справжнього прізвища тата і заміщенням однією чи кількох букв утворилися назви *Буба* — А. Бублейников [16: 390]; *Пиля* — Пилерман [15: 508]; *Пата* — О.Патийчук [5: 73]; *Цаца* — Анатолий Цуцулин [18: 134]. Можлива й інша мотивація назв, скажімо, цаца в арго злодіїв, тюремників, вуличників означає «деньги» [3: 79]; *цаца* укр. *цяця* — 1. Іграшка. 2. перен., розм., ірон. Поважна, значна особа [1:1368].

Кримінальні вторинні назви формулювалися шляхом специфічного псевдонімного способу номінації — **модифікації справжнього іменування денотата**, зокрема використання замість повного іменування лише особового імені, його гіпокористичної чи демінутивної форми: *Степчик* — Степан Лозовский, *Жека* — Евгений Каратаев, *Алик* — Александр Шаргородский [18: 186, 210, 218-219]; *Харлашка* — Х. Антонов, *Зяма* — Иоффе Зиновий, *Макс* — Максим Липкин, *Филя* — Филипп Михайлович, *Миля* — Эммануил Мартышевский [15: 60, 281, 381,

507, 554]; *Отарик* — Отари Квинтришвили, *Джимба* — Джи-бу Гарри Маликзаде [5: 16, 102]; *Давидка* — Д. Мутарханов [15: 275]; *Яник* — Ян Гройсман [16: 345]; *Ларик* — Лаврентий Жалько [6: 362].

Вирізняються з-поміж інших найменувань своєю популярністю клички-псевдоніми **аналітичної будови**, до складу яких входить як пропріальна, так і апелювативна лексика. При цьому слід пам'ятати, що лінгвомотивація слова, взятого за псевдонім, і мотиви вибору псевдоніма (часто індивідуальні, суб'єктивні) різняться між собою. Тому розподіл псевдонімів на тематичні групи умовний. Серед назв аналітичної будови окреслюється кілька різновидів: 1) **до складу назви входить справжнє ім'я денотата і апелюватив, що вказує на:**

— **зовнішній вигляд:** *Мишка Япончик* — Михайл Винницький [пор. «За чуть узкий разрез глаз уличные пацаны метко дали Мишке кличку «Япончик»; *Васька Фикса* — Васька Леонт'єв; *Шурик Рыжий* — А.Мельников [18: 15, 67, 195]; *Ванька Япончик* — И. Торговицкий [18: 433]; *Давид Горбатый* — Давид Ноах [16: 428];

— **місце народження чи перебування:** *Степан Херсонский* — Григорьев Степан [пор. «...в Херсоне отбывал наказание» [17: 71]; *Саша Донец* — Александр Хандюра [16: 69]. До цієї тематичної групи належить назва *Пашка Америка* — Павло Нікітін [ЗМІУ; носій цієї назви мав «пристрасть» до Америки].

— **національну належність:** *Алешка Цыган* — А.Асадуров; *Мишель Паша* — М. Соломонович «..турецкоподанный...» [15: 176, 433];

— **соціальне становище:** *Мадам Нина* — Нина Кушнір [15: 177];

— **рід занять чи уподобань:** *Витёк Дьяк* — В. Красовский [15: 390];

Яша Махно — Яша Будиський [пор. *махно* — угол. неодобр. Бывший вор; человек, прекративший преступную деятельность [8: 342]; не виключаємо можливість, що назва походить від антропоніма Махно [15: 425]; *Сонька «Золотая ручка»* — Софья Блювштейн «...воровка...» [15: 20];

— **вдачу, поведінку:** *Мотя Пожарный* — Мотель Іляр Зисев можливо, запальний, швидкий або має відношення до професії пожежника чи пожежі [18: 163]; *Алик Сумасшедший* — А. Кипард [пор. *сумасшедший* укр. *божевільний* — 1. Який має психічний розлад. [15: 517] ..2. зневажл. Нерозсудливий, нерозважливий.. [1: 58]; Зафіксовані й такі назви, як *Вова Чайник* — Владимир Полищук ([5:96] «уголовный авторитет»; пор. *чайник* — мол. жарт. Голова [12: 289]); *Файфель Штифт* — Файфель Фельдман [15: 251]; пор. *штифт* — невеликий циліндричний або конічний стержень, який застосовується для нерухомого з'єднання двох деталей машини [1: 1407].

2) **До складу назви входить антропонім, зокрема ім'я, яке не належить денотату або ж ім'я денотата залишається невідомим і апелюватив, що вказує на:**

— **зовнішній вигляд:** *Афанаська Рыжий* [18: 143]; *Сашка Рыжий* — Соколовский [15: 230]; *Верка Рыжая* — Льонько [15:

209]; *Яшка Рыжий, Ванька Курносый* — Крамаренко, *Серж Лысый* — Коваль, *Лёня Пухлый* — И.Казанджи [15: 143, 346, 391, 433]; *Санька Вислоухий* [15:299];

— **національну належність:** *Сашка Грузин* — Кабаридзе [16: 158]; *Яшка Молдаван* — Николай Романенко, *Жора Грузин* — В. Лебезон, *Жора Грузин* — А. Лютенко [18: 71, 186]; *Юрий Турок* — Ондлиев [15: 95]. Можливо, що апелятив *грузин* в окремих кличках-псевдонімах вказує не на національну належність, а на зовнішні риси денотата — колір шкіри, волосся, форму носа; апелятив *турок* у розм. мовл. — «нерозумний»;

— **риса характеру та вдачі, особливості поведінки, рівень культури:** *Витька Псих* — Блюмин [16: 72] пор. *жлоб* — розм. Хам, гевал; невихована людина; скупа людина [1: 276]; *Сашка Штык* — Дрейфус (пор. *штык* — перен. 1. Те саме, що *багнет*. // перен. зброя, армія взагалі. ***У штики!* — команда йти на зближення з ворогом [1:14071]); можливо, про людину войовничого характеру [15: 230]; *Лёнька Штык* — Григоренко [18: 388]; *Соня Рыбка* [18: 386] (пор. *рыбка* — пестливе звертання до дівчини, жінки [1: 1029]); *Вовка Шакал* — Сверщук [16: 428] (пор. *шакал* — 2. перен., розм. Жадібна, хижа людина [1: 1387]); *шакал* — 1. тюр. зневажл. Засуджений, який грабує співкамерників; 2. крим. жрм. Нахабна людина [12: 296]; *Васька Балерина* — Вовсюченко [15: 390] (пор. *балерина* — Артистка балету; танцівниця [1: 35]); можливо, носій вторинної назви був схильний до танців або ж мав поведінку, характерну жінкам;

— **рід занять, уподобань:** *Паша Махно* (див. вище), *Жора Моряк* [15: 424, 474]; *Яшка Солдат* [15: 143] (пор. *солдат* — 1. Рядовий військово-службовець сухопутних військ.. 2. перен. Відданий дисциплінований, стійкий учасник суспільного руху. [1: 1158]); *Иван Блатняк* [15: 299] (пор. *блатный* — фам. Належний злодіям, злодійський [1: 55]); *Вася Шпанка* — Стукалов [15: 317] (можливо, від *шпана* — розм. 1. Хуліган, шахрай. 2. збірн. Безпринципні, ниці, нікчемні люди [1: 1403]) *Мишка Крот* [15: 43 — 72] (пор. *крот* — 1. Угол. Вор, совершающий кражу путем подкопа или пролома [2: 293]);

— **спорідненість з іншими людьми:** *Мама Вера* — Мамонова [18:94]. Допускаємо, що перший компонент назви *Мама* міг бути утворений від прізвища денотата Мамонова.

До другого різновиду назв аналітичної основи прилягають: *Ванька Куриный* — Верковский, *Ванька Грач, Толька Червончик* [18: 95, 479]; пор. *куриный* укр. *курячий* — Прикм. до *курка* і *кури*. // Такий, як у курки.. [1: 475]; *Борька Люлю* — Гольдман [16: 429]; *Сенька Клапан* [15: 238] (пор. *клапан* — 1. У механізмі, машині — накривка, що прикриває отвір, крізь який проходить пара, газ... й ін. знач. [1: 431]).

3) До складу назви входять апелятиви, що вказують на:

— **особливості діяльності:** *Золотая Ручь* — Ольга Дьяченко («В 1912 — 1913 годах в Одессе действовала новая Золотая Ручка, известная воровка 22 лет, Ольга Дьяченко [15: 197]); *Одинокий Волк* — Илья Кодыма, *Розочка з шипами* [15: 28, 32] («звали милашку Розочкой з шипами. Подлинного имени она не называла. Правда, Розочка

з шипами своє прозвище оправдувала — шла в кабину с тем клиентом, хто ей лично понравился»);

— **особливості зовнішності:** *Матрос Курносый, Черная Борода* — Иванов, *Рванное Ухо* [15: 94, 197, 539];

— **особливості характеру та вдачі:** *Чорний Ворон* — «король одеских бандитов [15: 516] (пор. *ворон* — великий хижий птах із блискучим чорним пір'ям.. [1: 158]). Очевидно, що носій клички-псевдоніма — людина войовничого характеру, навіювала страх на інших.

4) **Аналітична назва структурована за моделлю ім'я + прізвище:** *Петька Голдыш* — П.Ткаченко, *Васька Гусев, Яшка Шейгец* — В. Круглов, *Макс Раисов* — Борис Рытов [15: 94, 129, 433, 474].

Інші досліджувані назви представників злочинного світу однослівні й сформовані внаслідок переосмислення уже готових лексем: шляхом онімізації апелятивної та трансонімізації пропріальної лексики. Псевдоніми, похідні від апелятивів, складають більшість в неофіційному антропоніміконі позазаконних елементів. Популярністю користуються псевдоніми прикметникового походження, які характеризують носія за ознаками зовнішнього вигляду (колір волосся, шкіри, фізичні вади, стан здоров'я), за віком: *Рыжий* — Сергей Чернынский [6: 280]; *Рыжий* — Луценко [16: 428]; *Красный* — Мишка Дацюк [15: 387]; *Черный* — Мавренюк, *Одноглазый* — Василий Евстратов, *Зеленый* — Алексей Зозуля [18: 123, 182, 377]; *Белый, Малый, Манюний, Длинный* [ВКР у Вн.]; *Слепой* — Александр Яновский, *Худой* — В.Себков, *Чалый* — Олег Козлов [5: 41, 83, 96]; *Косой* — Ковриженко Олег, *Малой* — Сергій Петров [13: 152, 284]; *Хромой* [15: 230]; *Малый; Лысый* — Иван Терещенко [15: 153, 600]. Лінгвомотивація окремих лексем, що зазнали псевдонімізації, неоднозначна, скажімо «Зелений» (за кольором, за віком), «Малой», «Манюний» (за віком, на зріст). Варто зазначити, що назви «Малой», «Манюний» свідчать про українське походження їхніх носіїв.

Групу кличок-псевдонімів прикметникового типу складають назви, що презентують особу за рисами характеру і вдачі, поведінки: *Железный* — Николай Колодий [15: 489] (пор. укр. *металевий* — перен. 3. Такий, як метал.. [1: 520]); *Рваный* — Святковский Олег [ВКР у Вн.] (пор. укр. *рваний* — 2..Розірваний на частини, обірваний.. [1: 1017]; *Лихой* [18: 154] (пор. укр. *лихий* — 1. Який чинить лихо, здатний чинити лихо..// Дуже злий, лютий (про тварин).. [1: 487]); *Шалый* [15: 414] (пор. укр. *шалений* — 1. Який утратив самообладання, перебуває у стані надмірного збудження, хвилювання; ..нерозумна, нерозсудлива людина [1: 1388]); *Резанный* — Святковский Олег [ВКР у Вн.] (пор. укр. *різаний* — 2...Якого зроблено чим-небудь гострим, який утворюється від порізу (про рану) [1: 1034]); *Левый* — Виктор Павлов [15: 474] (пор. укр. *лівий* — 3. розм. Побічний і незаконний; 4. розм. Пов'язаний з виконанням ким-небудь якої-небудь роботи з метою отримання незаконного заробітку [1: 489]); *Сохатый* — Сашка

Яковлев [18: 287] (пор. укр. *сохатий* – 1. Подібний до сохи // 3 розгалуженими рогами. 2. У знач. ім. Те саме, що *лось* [1: 1163] (пор. *сохатий* – Угол. Пренебр. 1. Глупец, тугодум. 2. Неопытный вор [8: 557]). До цієї групи вторинних назв належить *Табачний* [15: 143], можливо, від *табак*.

Поширеними у колі представників злочинного світу минулого століття були псевдоніми, похідні від атрибутивних назв: *Сухарь* [18: 471] (пор. *сухар* – ..2.перен. розм. Худа, сухорлява людина. 3. перен. розм. Бездушна, черства, педантична людина [1: 1219]; *сухарь* – ...3. Арест., угол. Подставное лицо; вор, действующий под чужим именем... [8: 575]); *Лихач* – Петька Шрамов [15: 275] (пор. *лихач* – 1. Нестримно, нерозсудливо смілива людина... [1: 487]); *Жлоб* – Женька Каростев [18: 200] (пор. *жлоб* розм. Хам, гевал; невихована людина... [1: 276]; *жлоб* – крим., мол., жрм. Скупа, жадібна людина [12: 109]); *Дикарь* – Эйдельман [18: 316] (пор. укр. *дикун* – ...2. перен., розм. Відлюдна, сором'язлива людина... [1: 221]; пор. *дикарь* – Угол. ...3. Заключение, совершивший побег из ИТУ в одиночку... [8: 158]); *Красавчик* – Саша Казачинский; *Красавчик* – Мишка Шапиро [15: 98, 338] (пор. укр. *красунчик* – Зменш.-пестл. до *красунь*. *Красунь* – те саме, що *красень*. *Красень* 1. Вродливий хлопець, чоловік; вродливець... [1: 460]; пор. «...вот откуда кличка ...за вьющиеся русые, шелковистые волосы, большие серые глаза, по девичьи припухшие губы... Он действительно был красив» [18: 98]); *Грязнуля* – Лиля И. [17: 392] (пор. укр. *грязь* – 1. тільки одн. Розм'якла від води земля, грунт.. [1: 200]; рос. *грязнуля* – неприятный, грязный человек [9: 120]).

Вирізняється група кличок-псевдонімів, які відображають **професійну спрямованість, рід занять, виконувані функції**. Проте це умовно, не всі назви цієї групи сприймаються буквально, деякі з них мають глузливе забарвлення або їхня мотивація сягає жаргонної лексики: *Артист* – Евгений Романов [18: 224] (пор. *артист* – 1. Той, хто публічно виконує твори мистецтва (актор, музикант, співак та ін.)... [1: 25]; «Действительно артист провинциального театра» (пор. *артист* – угол. Опытный мошенник, аферист... [8: 39]); *Косарик* – Алексей Бабий [15: 92] (пор. *косарик* – зменш.-пестл. до *косар*. *Косар* – 1. Той, хто косить траву, збіжжя тощо.. [1: 457]; пор. *косар* – мол., крим.; жарт.-ірон. Той, хто намагається уникнути служби в армії, роботи [12: 149]); *Шеф* – Григорий Шевченко [18: 218 – 219] (пор. *шеф* – 1. Начальник установи, підприємства, відділу тощо. // Керівник, головний, старший щодо інших... [1: 1395] (пор. *шеф* – ...2. жрм. Начальник, бос... [12: 299]); *Банкир* [15: 55] (пор. *банкір* – Власник банку або акціонер, що володіє великою кількістю банківських акцій; управляючий банком [1: 36]; пор. *банкір* – Жрр. Шутл.-ірон. Хитрец, пройдоха... [8: 50]); *Купець* [15: 210] (пор. *купец* – 1. Власник торговельного підприємства, особа, що займається приватною торгівлею... [1: 473]; пор. *купец* – 1. Угол. Вор. 2. Мол. Фарцовщик, спекулянт, перекупщик); *Парикмахер* [15: 230] (пор.

парикмахер — розм. Те саме, що *перукар* [1: 706]; *Биндюжник* — Сергей Гришинский [15: 385] (пор. *биндюжник* — розм. Візник — вантажник, що перевозить вантажі на биндюгах [1: 49]); *Художник* — Дима Капчинский [18: 329] (пор. *художник* — 1. Творчий працівник у царині образотворчого мистецтва; живописець... // перен. 3...Той, хто виявляє великий смак і майстерність у чомусь... [1: 1356]); *Чистильщик* — Иван Крюков [13: 8] (пор. укр. *чистильник* — Той, хто професійно займається чисткою чого-небудь [1: 1379] («Когда преступник в маске подходил к машине, он так и представлялся: «Я чистильщик лесов, вы загрязняете окружающую среду. Снимайте ценности, отдавайте деньги и тогда вы будете отпущены»)); *Дантист* — С.Гречанинов [16: 264] (пор. *дантист* — Зубний лікар [1: 207]); *Стажер* — В.Карпушенко [16: 264] (пор. *стажер* — те саме, що стажист; *стажист* — Той, хто проходить стажування де-небудь. // Особа, яка здобуває практичних навичок з певної спеціальності [1: 1186]); *Жокей* — Алексей Вавилов [16: 461] (пор. *жокей* — 1. Професійний їздець на кінних спортивних перегонах. 2. Той, хто доглядає і дресує коней-скакунів [1: 277]); *Кок* — Николай Град [18: 290] (пор. *кок* — Кухар на кораблі [1: 439]); *Боксер* — Сашка Бурмистренко [15: 554] (пор. *боксер* — 1. Спортсмен, що займається боксом... [1: 59]; Угол. Хулиган, избивающий людей [12: 69]); *Космонавт* — Александр Яновский [5: 64] (пор. *космонавт* — Той, хто здійснює польоти у космічному просторі... [1: 458]; Арест. Шутл. Заключенный, занимающий место на верхнем ярусе [8: 28]); *Попик* [15: 518] (пор. *попик* [1: те саме, що *pip* [1: 870]); *Композитор* — Борис Зайко [15: 515] (пор. *композитор* — Автор музичних творів [1: 445]); *Доцент* [ВКР у Вн.] (пор. *доцент* — Вчене звання або посада викладача вищої школи [1: 245]; 1. Угол. Вор, имеющий высшее образование... [8: 165]); *Рибак* [15: 448] (пор. *рибак* — Людина, яка ловить рибу, займається рибальством; риболов [1: 1029]); *Солдат* [ВКР у Вн.] (пор. *солдат* — рядовий військовослужбовець сухопутних військ... // Військовослужбовець взагалі [1: 1158]); *Капітан* [16: 251] (пор. *капітан* — 1. Офіцерське звання або чин в армії... 2. Командир корабля.. 3. Керівник спортивної команди [1: 415]); *Поручик* [ВКР у Вн.] (пор. *поручик* — 1. Офіцерське звання в царській армії... 2. В арміях деяких країн: військове звання молодшого офіцера; особа, яка має таке звання [1: 887]); *Студент* [15: 143] (пор. *студент* — той, хто навчається у вищому, середньому або спеціальному закладі [1: 1208 – 1209]); *Сыскар* — М.Федоров [15: 479] (пор. *сыскарь* — Угол., мил. Ирон. Сыщик, следователь.. [8: 578]); *Політик* [15: 143] (пор. *політик* — 1. Той, хто займається питанням політики; політичний діяч // ірон. Той, хто цікавиться питанням політики.. [1:849]; 1. Арест. Политический заключенный.. [8: 455]); *Штурмовщик* [15: 143] (пор. укр. *штурмовик* — 1. Тип військового літака... Солдат, який бере

участь у штурмі... 3. іст. Член нацистської воєнізованої організації у фашистській Німеччині [1: 1409]).

Соціальний статус виражають псевдоніми: *Барин* [15: 108] («Лазарь, по прозвищу «Барин», был мужем Соньки»; пор. *барин* — 1. В дореволюц. России человек из привилегированных, эксплуататорских классов (помещик, дворянин и т.п.). 2. О человеке, который не любит трудиться сам и предпочитает перекладывать работу на других (разг.) [9: 33]; 1. Угол. Начальник ИТУ. ...3. Угол. Хозяин [8: 53]); *Пан* — А. Сейд [15: 266] («В перестрелке с вартовыми погибает еще один атаман блатного мира, чинивший массовые грабежи, по кличке «Пан» (А. Сейд); пор. *пан* — 1. Поміщик у старих Польщі, Литві, дореволюційних Україні та Білорусії... 2. Той, хто мав привілейоване становище в дореволюційному суспільстві... 3. В Україні та деяких інших країнах — ввічлива форма звертання.. [1: 701]; 1. Нарк. Наркотик вищого качества.. 2. Арест. Хлеб [8: 417]); *Батрачка* — Буданова Зинаида [18: 447] (пор. *батрак* — наемный сельскохозяйственный рабочий в помещичьем или кулацком хозяйстве [9: 34]); *Роботяга* [16: 251] (пор. *роботяга* — розм. Роботяга, працююча людина. // Робітник, робітниця [1: 1037]); *Буржуй* [16: 251] (пор. *буржуй* — розм. Те саме, що *буржуа*. Буржуа — Особа, що належить до буржуазії [1: 67]); *Князь* [ВКР у Вн.] (пор. *князь* — 1. іст. Голова роду, племені... 2. У деяких країнах (у Росії XVIII ст.) — спадковий або дарований царем (королем) титул.. ..3. етн. Наречений.. [1: 436]); *Лорд* [ВКР у Вн.] (пор. *лорд* — 1. Англійський спадковий дворянський титул.. [1: 496]); *Шах* [ВКР у Вн.] (пор. *шах* — У схід. країнах — титул монарха, особа, що має цей титул [1: 1391]); *Мадам* — Нина Синицина [15: 422] (пор. *мадам* — 1. Назва заміжньої жінки у Франції.., що поширилась і в деяких інших країнах; пані // Увічливе звертання до такої жінки. 2. іст., розм. Гувернантка [1: 503]); *Ветеран* — Михаил Варламов [18: 256] (пор. *ветеран* — ..перен. Людина, що багато років успішно і плідно працює, працювала в якій-небудь галузі, діє, діяла в чомусь [1: 85]; Назва виражає вік людини; пор. «пенсіонер, 1939 г.р.» [16: 256]); *Жених* [15: 39]; (пор. *жених* — Про неодруженого чоловіка, що збирається одружуватися [1: 274]); *Хозяйка* [15: 349] (пор. *хозяйка* — 1. см. Хозяин. 2. То же, что жена. *Хозяин* — 1. То же, что владелец. 2. перен. Полновластный распорядитель [9: 707]). Варто зазначити, що для багатьох носіїв соціальний статус, виражений вторинною назвою, є псевдостатусом (*Барин, Лорд, Шах*).

Належність до певних організацій, об'єднань й под. виражають найменування *Бундовец* — Бурелье Борис [15: 302] (пор. *бундівець* — іст. Член Бунду [1: 67]); *Пионер* — Миша Хапцис [15: 40] (пор. *піонер* — 3. іст. Член масової дитячої комуністичної організації, що об'єднувала... віком від 9 до 14 років... 2. перен. Людина, яка першою торує стежку в якій-небудь новій галузі; новатор, зачинатель чого-небудь [1: 789]). Можливо, назва вказує на вік носія.

Національну належність, місце народження особи виражають назви: *Молдованин* — Иова Кользы, *Немец* — Карл Тобер, *Турок* —

К. Очеретный, *Румын* — Борис Рытов; *Москвич* — В. Лиходирский, *Мадьяр* — [15: 33, 184, 427, 474, 517, 518]; *Жид*; *Цыган* — Петр Григориченко; *Монгол* — Даниил Тюруханов [18: 47, 289, 293]; «родом из Бурятии» [18: 293]; *Грузин* — Калинин Николай [18: 447]; *Цыган* („И тут в поле зрения работников уголовного розыска попала группа Цыгана» [13: 143]); *Грек* — Петька Назива [15: 300]; *Татарин* — Исскандер Каримов; *Татарин* [5: 65, 150] („...был членом одной из самых крупных и влиятельных группировок Татарина» [5: 65]); *Киргиз* [ВКР у Вн.]; *Кавказец* [6: 117]; *Американка* — Тая К. [17: 392]. Серед наведених назв окремі, можливо, не мають жодного відношення до національної належності і місця проживання свого носія, а відображають інші особливості — колір волосся і шкіри, риси характеру (*Цыган*), розріз очей (*Киргиз*), вдачу, розумові здібності (*Турок*) й ін.

Від апелювання з іншими значеннями сформовані кличка-псевдонім *Казак* [ВКР у Вн.] (казак укр. *козак* — 1. В Україні у XV–XVIII ст. — вільна людина з кріпосних селян або міської бідноти, що втекла на південні землі України та брала участь у визвольній боротьбі проти татаро-турецьких і польських загарбників, нащадок такої людини... 4. Парубок, юнак взагалі [1: 438]; пор. *казак* — «вожак преступников» [3: 63]); *Кум* [ВКР у Вн.] (від *кум* — 1. Хрещений батько... 2. заст. Приятель (у звертанні) [1: 472]; пор. *кум* — крим. Оперативний працівник. // Начальник оперативної частини колонії.. [12: 154 — 155]).

За клички-псевдоніми позазаконних елементів правила **орнітономени**: *Чайка* [16: 38]; *Коршун* — Кирилл Грищенко; *Шпак* — Шверман; *Соловей* — Х. Трофим; *Воробей* [15: 268, 429, 471, 518]; *Ворон* [15: 298]; *Филин* [15: 91] (пор. укр. *пугач* — Хижий нічний птах ряду совоподібних, який живиться дрібними гризунами [1: 1003]); *Попугайчик* — Гавриил Кузичин [15: 183]); (**ентомологічні номени**: *Гедз* [ВКР у Вн.]; *Муха*; *Кузька* [15: 298, 328]; (пор. *кузька* — розм. Те саме, що комашка [1: 471]); **номени на позначення домашніх птахів і ссавців**: *Козут* — Кузнецов (пор. *козут* — діал. 1. Півень. 2. Тетеря [1: 437]; пор. *кугут* — зневажл. 1. крим. Селянин. 2. мол. Провінціал. 3. жрм. Жадібна багата людина... [12: 154]); *Гусь* — Геннадий Шубин [16: 457]; *Котик* [ВКР у Вн.]; *Лайка* — Катя С. [17: 392]; *Гусыня* — Клава [18: 61] (пор. *гусыня* — розм. «нерозумна»; пор. *гусыня* — 1. Угол. Шутл.-ирон. Одинокая обеспеченная женщина. Начальник отряда в женском ИТУ... [8: 145]); **номени на позначення диких тварин**: *Лис* [17: 78] (пор. *лис* — ..перен. Про хитру, лукаву людину [1: 486]); *Лиса* — Галя Лисовская [18: 272]; можливо, назва походить від справжнього прізвища денотата]; *Кабан* [ВКР у Вн.]; *Кабан* — И. Иванов [15: 517] (пор. *кабан* — розм., зневажл. «про грубу, невиховану людину»); **назви гризунів**: *Крот* — Михаил Гайшлер [15: 472] (пор. *крот* — Угол. Вор, совершающий кражу путем подкопа или пролома [8: 293]); *Криси* — Всеволод Повстанюк [6: 114]; *Бобер* [ВКР у Вн.] (пор. *бобёр* — 1. Арест. Заключенный, у которого всегда есть деньги, продукты. Курево и т.п. 3. Опытный вор.. [8: 67]);

іхтіономени і назви земноводних плазунів: *Карась* [ВКР у Вн.] (пор. *карась* — «10 рублей» [3: 59]; ..5. Угол. Сутенер-садист. 9.. Человек, осужденный за постоянные истязания жены... Человек, осужденный за изнасилование.. Угол. человек, прислуживающий авторитетному вору [8: 244]); *Жаба* [ВКР у Вн.] (пор. *жаба*² — Угол. Неодобр. Жадный человек [8: 179]); *Змея* — Илья Крамаренко [16: 70]; **назви екзотичних тварин:** *Слон* — Алеша Дворников [15: 439]; *Бегемот*; *Крокодил* [ВКР у Вн.]; *Кайман* [16: 158] (пор. *кайман* — заг. Назва плазунів родини алігаторів [10: 492]). Один із представників злочинного світу мав псевдонім *Худоба* [ВКР у Вн.] (пор. *худоба* — 1. збірн. Чотириногі свійські сільськогосподарські тварини... 2. перен., розм., лайл. Те саме, що *бидло* [1: 1355]; *бидло* — ...3. лайл. Скотина, хам [1: 49]; пор. *худоба* — Угол. Имущество, вещи [8: 656]); **фітономени:** *Дубок* [18: 158]; *Репях*; *Орех*; *Гарбуз*; *Диня* [ВКР у Вн.]; *Помідор* — Владимир Манько [6: 73] (пор. *помидор* — 1. Мол. Милиционер.. 2. Угол., мол. Коммунист... [8: 458]); *Лимон* [18: 152] (пор. *лимон* — 1. Південне вічнозелене цитрусове дерево. 2. Плід цього дерева; пор. *лимон* — 1. крим. Коштовний камінь. 2. жрм. Мільйон грошових одиниць... [12: 162]).

Деякі клички-псевдоніми походять від апелютивів, що виражають різні предмети, дії й под.: *Вата* — Виктор Радченко [5: 25] (пор. *вата* — пухната маса з бавовни, шерсті та ін. волокнистих речовин. Можливо, носій цієї назви був людиною безхарактерною. Пор. *вата* — «готівка, монета» [3: 50]); *Шкалик* — Токарский [15: 518] (пор. *шкалик* — 1. Стара міра об'єму вина, горілки... Пляшка для горілки... // Невелика склянка для горілки; чарка [1: 1398]); *Курятник* — Сергей Чернявский [6: 280] (пор. укр. *курник* — Приміщення для курей [1: 474]); проте мотивація назви була іншою: «Из-за места работы он получил кличку Курятник» [6: 280]; *Кукла* — Ханя Фишбеин [15: 472] (пор. укр. *лялька*; можливо, назва вказує на зовнішні риси денотата; пор. *кукла* — 1. крим. Пакунок, що імітує повноцінний товар (консерви, тканина), пачку грошей... [12: 154]); *Шмон* — Влад Штундер [18: 200] (пор. *шмон* — жрг. Обшук, облава [1: 1401]; *шмон* — 1. крим., мол. Обшук... [12: 303 — 304]).

Засвідчено клички-псевдоніми, які сягають жаргонної лексики: *Кент* — Сашка Яковлев [18: 287] (пор. *кент* — ..2. крим., мол. Друг, приятель [12: 135]); *Атас* — Павел Мостовой [15: 583] (пор. *атас* — 1. вигук; крим., мол. Попередження про небезпеку... мол. 2. Хтось або щось, що вражає своєю ординарністю [12: 33]); *Стопар* — Жора Погорный [15: 554] (пор. *стопар* — мол., жрм. Склянка для розпивання алкогольних напоїв... [12: 248 — 249]); *Сонник* — А.Цибульский [15: 474] («Сонниками назывались те воры, которые проникали в чужие квартиры летом, через открытое окно и выносили самое ценное» [18: 474]).

У неофіційному антропоніміконі злочинців частина найменувань взяті від **пропріальної лексики**: антропонімів, топонімів, міфонімів.

Похідні від антропонімів репрезентовані в основному особовими іменами у повній унормованій формі, а також у скорочених пестливих

розмовних, зневажливих їх варіантах. Імена, взяті за псевдоніми, переважно християнські: *Кузьма* — Коваль Олександр; *Парамон*; *Гнат*; *Арсен*; *Мар'яна*; *Петрик*; *Гоша*; *Сева*; *Афоня*; *Тіма*; *Жора*; *Боря*; *Фролик*; *Матяша*; *Кузя*; *Витёк* [ВКР у Вн.]; *Егор* — Ігорь Васильченко [13: 108]; *Сашка* — Федор Юрковский; *Васька*; *Филька*; *Мартын*; *Дуня*; *Дёмка*; *Ленчик* — В. Олейников [15: 21, 77, 94, 143, 272, 535]; *Томчик* — Петр Петровский [16: 71]; *Дуся* — А. Надбельная [15: 155]; Клички-псевдоніми *Сява*, *Льолік* [ВКР у Вн.] можливо, є умовними варіантами імен В'ячеслав (Слава), Леонтій (Льоня).

Інші клички-імена сягають іноземного походження: *Джон* — В. Андрейченко [6: 35] — англ.; *Клаус* — А.Олехорс [15: 517]; *Роберт* — Морозов [18: 375]; *Ганс* [ВКР у Вн.] — нім.; *Марчелла* [18: 224] — італ.; *Анжела* — Анька К. [17: 392]; *Алиса* [ВКР у Вн.] — франц.; *Яник* — Васька Станевый [18: 191] — поль; *Абрам* [ВКР у Вн.] — євр.; *Мамед* — Азизов Фахрад [18: 409]; *Мустафа* [17: 377]; *Зураб* — Азизов [16: 379] — араб.; *Сайд* [ВКР у Вн.] — тюрк.

Серед вторинних назв позазаконних елементів засвідчено кілька псевдогімнів: *Анюта* [5: 89] (пор. «Анюта судимостей не имел, но с конца восьмидесятых, несмотря на свой юный возраст (1970 г.р.) принимал весьма активное участие в криминальных делах» [5: 89]); *Лёля* — Тимошин [15: 95].

Деякі особові імена у псевдоніміконі злочинників мають специфічну мотивацію: *Васька* — (мол. Невезуча людина); *Абраша* — (крим.; жарт.-ірон. Єврей); *Дунька* — (мол.; ірон. Дівчина, жінка для задоволення сексуальних потреб [12: 64, 28, 105]); *Алешка* — «Лакей, деньщик» [3: 44]. Інші функціонують як апелятиви: *жорж* «мошенник», *гришка* «монета вартістю 10 копійок», *максим* «в'язень-жартівник», *тимофій*, «вішальник» [3: 44, 59].

Незначну кількість кримінальних псевдонімів взято від звичайних прізвищ або утворено на зразок прізвищ: *Іванов*, *Висерман*, *Кузнецов*. *Степанов* — Халтурин; *Сидоренко* — Гурьев Кирилл; *Вишневецький* — М.Куприков; *Рудерман* — Фридман [15: 45-46, 384, 433]; *Косогорский* — Желваков [15: 46]; *Авдышев* [16: 500]; *Сулима* — Юрий Заковыркин; *Долгов* — В. Минаев [18: 115, 125]; *Гасанов* — Бак [17: 371]; *Хамарук* [6:369].

Деякі псевдоніми сформовані від прізвищ відомих політиків, письменників, літературних персонажів, авторів тощо: *Махно* — Яша Будиев; *Махно* — Павел Кравченко [18: 423, 425]; *Бульба* — А. Вербицкий; *Махно* — Толик Логовский; *Биба* — Игорь Викотрович [17: 186, 199, 459]; *Горбачев*; *Берия*; *Тайсон* [ВКР у Вн.]; *Фантомас* [17: 377]; *Карабас* — Куливар [16: 392]; *Пушкин* [18: 518]; *Смит* — Станислав Гарисед [6: 30]; *Бельмандо* — Люда В. [17: 392]; *Маврикивна* — Люда В. [Там само]. Проте мотивація цих назв може мати абсолютно інший зміст. Пор. *Махно* — Угол. Неодобр. Бывший вор; человек прекративший преступную деятельность. 2. Угол. Вор, не соблюдающий законы преступного мира. 3. Мол. Неодобр. Человек. Ранее сотрудник

ничавший с милицией [8: 372]; *бульба* — ..3. діал. Картопля [1: 66]; Пушкінім могли називати людину з кучерявим волоссям; *фантомас* — мол. Алкоголік [12: 268].

Зрідка за клички-псевдоніми правила **топоніми**: **ойконім** *Москва* — Игор Зрадеєв [5: 16] (пор. «...был судим за изнасилование в России, участвовал в криминальных событиях и в Киев приехал вместе со своей немногочисленной группой...» [5: 137]); **гідронім** *Амур* [15: 272] (пор. *Амур* — река в Вост. Азії [2: 591]); **оронім** *Арарат* — Вартан Симонянс [18: 200] (пор. *Арарат* — самый высокий вулканич. массив Армянского нагорья на В.Турции... [2: 37]); на нашу думку, вторинна назва може мати й інші мотиви: «марка коньяку»; «натяк на національну належність».

Для формування кличок-псевдонімів використовувалася **міфологічна лексика**: **міфоніми**: *Мара* [ВКР у Вн.] (пор. *мара* — 1. Істота або предмет, що уявляється комусь; привид, примара..; 2. розм. Міфічна істота, найчастіше в образі злої потворної чаклунки... [1: 509]); *Юнона* — Михайловский [18: 518] (пор. *Юнона* — высшее женское божество римского пантеона, древняя италийская богиня [7: 435]); *Циклоп* — Василий Евстрахов [18: 182] (пор. *циклоп* — 1. У давньогрецькій міфології — велетень з одним оком на лобі... [1: 1362]); **біблійніми**: *Каїн* [15: 38] (пор. *Каїн* — 1. За біблійною легендою — син Адама і Єви, який підступно вбив свого брата Авеля. 2. зневажл. Про братовбивця, зрадника, злочинця тощо [1: 410]; пор. *каїн* — крим., мол. Особа, яка скуповує крадені речі [12: 130]); *Ангел* — Александр Аргерт [17: 387] (пор. *ангел* — 1. У релігійному культурі — надприродна істота, посланець, вісник Бога... 2. перен. Захисник або заступник; охоронець 3. перен. Про людину (перев. Жінку), що відзначається красою та добрістю, або зробила чи робить кому-небудь щось гарне, приємне [1: 18]); **демонологічна лексика**: *Сатана* — Ставничук [18: 197] (пор. *сатана* — 1. Уявна надприродна істота, яку зображують у вигляді людини з козячими ногами, хвостом і ріжками; є уособлення злого начала.. 2. Уживається як лайливе слово [1: 1104]); *Черт* — Гриша Тертычный [15: 261]; («известный каторжанин, приговоренный к казни, но так и не повешенный»; пор. *чорт* — 1. За упередженими уявленнями — надприродна істота, що втілює в собі зло і має вигляд темношкірої людини з козячими ногами, хвостом і ріжками; . злий дух, нечиста сила, біс, диявол, сатана.. 2. Уживається як лайка.. 3. перен. розм. Хто-небудь умілий, жвавий, меткий, хитрий, сміливий і т. ін. [1: 1382]; пор. *чорт* — 1. крим., мол. Міліціонер. 2. мол. Хлопець, молодий чоловік [12: 293]; *Чорт* — Иван Пятикавый [15: 433]; рецидивіст; *Чертик* — Антон Кузнецов [13: 77, 79]); *Біс* [ВКР у Вн.]; пор. *біс* — 1. Уявна надприродна істота, що втілює зло... 2. Уживається як лайка.. [1: 54] (пор. *..Гнати біса* — 1. крим., тюр. Симулювати психічне захворювання. 2. крим., мол. Брехати, обманювати. 3. крим. Удавати з себе дурня. 4. мол. Говорити дурниці [12: 49]).

У більшості випадків мотиваційна база та семантична структура вторинних назв позаконних елементів є достатньо прозорими. Однак трапляються іменування, які не відзначаються семантичною ясністю і тому важко, а то й неможливо, встановити їхню етимологію й значеннєве наповнення: *Шифа; Шика* – Спектр [18: 263]; *Триня* – Мацкул [15: 298]; *Кула* – Жора Гориди [18: 152] й ін. Кримінальні клички-псевдоніми виявляють значний ступінь номінаційної подібності з псевдонімами інших розрядів. Вони мають однотипні або схожі мотиви, способи й засоби номінації, структурну організацію. Основні відмінності простежуються на рівні вибору лексем, що піддаються псевдонімізації, та у специфіці вторинних значень прибраних назв. Більшість кличок-псевдонімів відображають особливості діяльності своїх носіїв (*Сонька* «Золотая ручка», *Одинокий Волк*, *Чистильщик*, *Сонник*), сягають жаргонної лексики (*Кент*, *Атас*, *Шмон*, *Стопар*), вказують на різнонаціональний елемент кримінальних структур (*Мамед*, *Мустафа*, *Саїд*, *Зураб*, *Клаус*, *Абраша*, *Муля*, *Зяма*, *Шурик*, *Алеша* й ін.). Загалом кримінальна псевдонімія минулого століття на території України має російське літературно-мовне підґрунтя. Українських назв зафіксована незначна кількість (*Гнат*, *Михась*, *Гарбуз*, *Худоба*, *Манюній*, *Роботяга*). Однак, кримінальні вторинні назви як окремий розряд класу псевдонімів є цікавим для дослідників з онімної лексики.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови // Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.-Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.*
2. Географический энциклопедический словарь. Изд. второе. // Гл. ред. А.Ф. Трешников. – М: Сов. энцикл., 1989. – 591 с*
3. *Горбач О.* Арго в Україні. – Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 2006 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 686 с*
4. *Желеховський Є., Недийський С.* Малорусько-німецький словник. – Львів, 1886. – Т.1. – С. 34
5. *Зорина С.* Криминальний Киев. – К.: Школа, 2003. – 286 с.
6. *Кокотюха А., Гребнева Г.* Криминальная Украина. – Харьков: Фолио, 2005. – 383 с.
7. Мифологический словарь. – Смоленск: «Русич», 2000. – 461с.*
8. *Мокиенко В.М., Никитина Т.Г.* Большой словарь русского жаргона. – СПб: «Норинт», 2007. – 720 с.*
9. Словарь русского языка. Изд. второе, исправленное и дополненное. – М.: «Русский язык», 1984. – Т. 3. – 750 с.*
10. Словник іншомовних слів. Укладачі СМ. Морозов, Л.М. Шкаратута. – К.: Наук. думка, 2002. – 471с.*
11. Словник української мови. – К., 1973. – Т. 4. – С. 348.
12. *Ставицька Л.* Короткий словник жаргонної лексики української мови. – К.: Критика, 2003. – 336 с.*
13. *Стогний К.* Криминал. – Харьков: Фолио, 2005. – 349 с.
14. *Торчинський М.М.* Денотатно-номінативна структура антропонімікону української мови // Наукові праці Кам'янець-Подільського держ. ун-ту: Філолог, науки. – Вип. 15. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2007. – Т. I. – С. 146 – 150.
15. *Файтельберг-Бланк В.* Бандитская Одесса. Двойное дно. – М.: Аст-Пресс Книга, 2002. – 448 с.
16. *Файтельберг-Бланк В.* Бандитская Одесса. Кн. 3. Вне закона. – Одесса: Оптимум, 2002. – 512 с.

17. *Файтельберг-Бланк В.* Бандитская Одесса. Кн. 6. Бандиты развитого социализма. — Одесса: Оптимум, 2003. — 480 с.
18. *Файтельберг-Бланк В.* Бандитская Одесса. Кн. 2. Перевертыши. — Одесса: Оптимум, 2001. — 616 с.
19. *Чучка П.П.* Українські псевдоніми: статус, структура і функції // Наукові записки Кіровоградського державного педуніверситету імені В. Винниченка. Серія філолог. науки (мовознавство). — 2001. — Вип. 37. — С. 82 — 83.

Natalia Pavlykivska (Vinnytsja)

ABOUT CRIMINAL PSEUDONYMS

The article deals with the criminal pseudonyms used in Ukraine at the last century. The main motifs and ways of nomination, their structural organization and meanings are analysed; the degree of nominative resemblance with with other categorys of pseudonyms is determined.

Key words: pseudonym, denotat, way of nomination, nominative process, functional load, motif of the nomen, structure, apelative, proprial vocabulary.

Мовна мозаїка

ЧИ ПОТРІБЕН УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ ЕКЗИТ-ПОЛ?

На президентських виборах 2010 року українські соціологи також провели підрахунок голосів через опитування виборців на виході з виборчих дільниць. Фахівці, а за ними журналісти та інші верстви населення таке опитування називають запозиченим словом **екзит-пол**, рідше – **екзит-пул** (перше відповідає буквеному, графічному передаванню запозичення, друге – вимові в англійській мові). Хоч це соціологічне дослідження в Україні відбулося вдесьте, його іншомовна назва досі не має в українській мові узвичаєного правильного написання. Як і раніше, у мові преси переважає назва **екзит-пол**, пор.: **Екзит-поли майже однаково “вгадали” попередні результати виборів у першому турі; Ніч із неділі на понеділок українські соціологи провели в роботі – оприлюднювали результати екзит-полів першого туру президентських виборів; Директор фонду “Демократичні ініціативи” і “батько екзит-полів” Ілько Кучерів запевнив “Україну молоду”, що результати екзит-полів суттєво не відрізняються...; Організатори Національного екзит-полу визнають: основною проблемою розбіжностей результатів з іншими екзит-полами є те, що це дослідження проводилося на меншій, ніж хотілося б, кількості дільниць (Україна молода, 19.01.2010, с. 3).** У Великому тлумачному словнику сучасної української мови (головний редактор В.Т. Бусел; 2005, с. 338) її подано з голосним **у**. Крім розбіжностей у передаванні голосного ці запозичені слова ще й пишуть здебільшого через дефіс, хоч вони не є складними, бо їхні частини не вживають в українській мові як самостійні слова. Саме тому їх правильно писати разом.

Безперечно, українським слухачам і читачам зрозумілішою є словосполука **опитування виборців на виході з виборчих дільниць**, тому їй і потрібно надавати перевагу в загальному українському вжитку. Із двох чужомовних назв, оформлених за різними способами – **екзитпол** і **екзитпул**, прийнятнішою вважаємо **екзитпул**, бо вона відбиває звучання цього слова в англійській мові. Її пропонуємо лише для професійного вживання.

Катерина Городенська